

Ainedidaktisesta tutkimuksesta voimaa oppijoiden perustaitojen vahvistamisen työlle

Koululaisten oppimistulosten ja perustaitojen heikkeneminen nousee tasan väliajoin kuumaksi yhteiskunnalliseksi ja koulutuspoliittiseksi keskustelunaiheeksi. Tyypillisin moottori tietojen ja taitojen heikkenemistä kommentoivalle huolipuheelle ovat PISA-tulosten julkistaminen ja siitä vääjäämättömästi seuraava aktiivinen mediakeskustelu. Viime aikoina erityisesti lukutaito ja sen heikkeneminen sekä matemaattisten taitojen romahtaminen ovat olleet keskustelun kärkenä. Luku- ja kirjoitustaidosta puhuttaessa katse kääntyy usein ensisijaisesti äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineen suuntaan, ja vastaavasti laskemisen taidot kytetään matemaattisiin aineisiin. Näissä opetettavissa aineissa perusopetukseen onkin jo tehty ensiratkaisuna panostuksia lisäämällä vuosiviikkotunteja.

Viime kädessä ajattelun taidot ja oppimaan oppimisen taidot ovat kuitenkin kaiken oppimisen edellytyksiä. On myös selvää, että laajemmin ainedidaktisesta näkövinkkelistä lukemisen, kirjoittamisen ja laskemisen taidot ovat sellaisia perustaitoja, joita tarvitaan laajalti eri oppiaineissa niin humanistisissa ja luonnontieteissä kuin taide- ja taitoaineissakin. Kielitietoinen painotus opetussuunnitelmissa alleviivaakin tiedonalakohtaisten luku- ja kirjoitustaitojen merkitystä ja roolia kaikkien koulun oppiaineiden sisältötiedon opettamisessa ja eri alojen tiedonrakennuksessa. Vastaavasti monilukutaidon käsite kytkee lukutaidon laaja-alaiseksi eri oppiaineiden sisältöjä koskettelevaksi taidoksi; puhutaan erityyppisten kirjoitettujen, graafisten, visuaalisten ja multimodaalisten tekstien tuottamisen ja tulkinnan taidoista. Se, miten nämä opetussuunnitelman ydinkäsitteet sitten suhteutuvat perustaitojen vahvistamisen eetokseen on oma - ja osin kompleksinen - kysymyksensä.

Yhtä yksittäistä selittävää tekijää jo pitkään jatkuneelle perustaitojen heikkenemisen kehitykselle ei voida tunnistaa, sillä myös monet yhteiskunnalliset muutokset ovat myötävaikuttaneet oppimistulosten heikkene-

miseen. Syyttävä sormi on viime aikoina kohdistunut esimerkiksi digitaalisten laitteiden ja sosiaalisen median sisältöjen ylikäyttöön, epärealistiseen itseohjautuvuuden vaateeseen oppimistilanteissa sekä avoimiin oppimisympäristöihin. On lisäksi tunnistettu, että oppijoilla on yhä moninaisempia tarpeita ja lähtökohtia oppimiselle ja vastaavasti kouluilla ja opettajilla puutteelliset resurssit tukea erilaisia oppijoita ja toteuttaa eriyttävää opetusta. Kouluun liittyvä debatti luo usein kohtuutonta painetta opetustyöhön ja viime kädessä opettajien toimintaan. Siksi on tärkeää tuottaa sellaista ainedidaktista tutkimustietoa, joka paitsi tukee opettajia heidän yhä vaativammassa pedagogisessa arkityössään myös valottaa oppimista laajemmin yksilöllisenä, yhteisöllisenä ja yhteiskunnallisena kysymyksenä. Ainedidaktiikka-lehden uusimman numeron artikkeleissa käsitelläänkin esimerkiksi seuraavanlaisia kysymyksiä: Millaisia ovat pedagogiset mekanismit, joilla opettaja oppimistilanteissa rakentaa oppijalähtöisesti tiedonalakohtaista tietoa? Miten lukutaidon kehittymistä voidaan tarkastella kodin ja koulun yhteisenä työnä? Miten vahvistaa oppilaiden kriittistä ajattelua?

Eriyisesti lukutaidon osaamisessa on paljon keskusteltu eriytymiskehityksestä, joka tunnistetaan monin paikoin alueelliseksi ja koulutusrakenneelliseksi haasteeksi. Kati Huldén, Juli-Anna Aerila, Marko Lähteenmäki ja Mirja-Maija Mikkilä-Erdmann tuovat lukutaitokeskusteluun uuden näkökulman. He tarkastelevat artikkelissaan lasten vapaa-ajan lukemisen kulttuureja sekä sitä edistäviä ja estäviä tekijöitä vanhempien kuvaamana. Niin ikään tässä tutkimuksessa osoitettiin, että digitaaliset välineet, älylaitteet ja sosiaalisen median käyttö nousivat merkittävänä esteenä vapaa-ajan lukemiselle. Aineistosta tunnistettiin sekä perheen mallintama että koulun ohjaama lasten lukukulttuuri, mutta opettajan näkökulmasta oleellista on huomata perheiden vaihtelevat lähtökohdat tukea lasten lukuharrastusta ja vapaa-ajan lukemista. Kirjoittajat myös päätyvät vahvistamaan näkemystä siitä, että kodin ja koulun yhteinen ja jaettu kasvatustyö näyttää tuottavan hedelmää kaikenkokoisten oppijoiden lukutaidon vahvistamisessa.

Kriittisen ajattelun taidot voidaan nähdä digitalisoituneessa ja monimediasessa nyky-yhteiskunnassamme eräänlaiseksi perusosaamiseksi. Anna Veijolan ja Tuukka Tomperin artikkelin keskiössä ovat lukiolaisten kriittisten ajattelutaitojen ilmeneminen podcast-aineistossa, jossa pohditaan ja käsitellään filosofista peruskysymystä ajan käsitteestä ja sen ulottuvuuksista. Ainedidaktisesta näkökulmasta kiinnostavaa on esimerkiksi artikkelin pohdinta siitä, missä määrin kriittistä ajattelua voidaan käsitellä generisenä yleistaitona ja millä ehdoin vastaavasti tiedonalakohtaisena osaamisena sekä ennen kaikkea mikä on näiden ulottuvuuksien välinen suhde. Kirjoittajat päätyvät esittämään, että aiheessa syvemmälle pääsemiseksi tarvitaan kriittisen ajattelun tueksi vankkaa sisältötietoa ja vastaavasti metakognitiivisen ajattelun kehittyminen tuottaa valmiuksia, joita voi soveltaa tiedonalaspesifin ajattelun vahvistamisessa.

Tieteenalojen tiedon rakentaminen ja paketoiminen oppijoille on yksi pedagogisen työn ydinkysymyksistä. Mikko Puustinen, Anna Khawaja, Jenni Marjokorpi ja Janne Sääntti pureutuvat artikkelissaan kysymykseen siitä, millä tavoin ja millaisilla prosesseilla tieteellinen tiedonalaspesifi tieto muuntuu ja rekontekstualisoituu konkreettisissa oppimistilanteissa.

Kirjoittajat peräänkuuluttavat tiedon välittymisen ja muuntumisen pedagogisten mekanismien tunnistamista eri oppiaineiden opetuksessa. Tämä mahdollistaa paitsi tiedon muuntamisen oppijoiden näkökulmasta mielekkääseen muotoon myös tutkitun tiedon erottamisen esimerkiksi ideologisesti värittyneestä tai kokemuksellisesti painottuneesta ja sitä kautta argumentoidusta tiedosta. Samalla artikkeli nostaa esiin myös oppijalle rekontekstualisoidun tiedonalatiedon ja kriittisen ajattelun taitojen yhtymäkohtia.

Pilvi Heinonen¹, Manne Kallio¹, Terhi Mäntylä², Saira Poulter¹

¹ Kasvatustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

² Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta, Jyväskylän yliopisto